

## ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ

© Краснопольська Н., 2010

**У статті проаналізовано терміни іншомовного походження в галузі менеджменту, з'ясовано позамовні та внутрішньомовні причини запозичень у досліджуваній терміносистемі.**

**Ключові слова:** українська мова, термін, термінологія менеджменту, запозичення.

**The terms of foreign origin in management field have been analyzed in the article, the extralingual and interlingual causes of borrowings have been clarified in the investigated term system.**

**Keywords:** Ukrainian language, term, terminology of management, borrowings.

Наукова термінологія відіграє важливу роль у державотворенні і є показником розвитку наукового, соціально-економічного та культурного поступу держави [1, с. 19]. Питання про те, якою повинна бути термінологія — національною чи міжнаціональною, — завжди було в полі зору науковців. Особливо гостро ця проблема постає в мовах, які довгий час існували в умовах бездержавності. До таких належить і українська мова. Утиски української мови довгий час стримували розвиток національної наукової термінології. Набуття Україною статусу незалежності, зміна політичних орієнтирів зумовили й зміну мовної ситуації в країні. Систематизація й кодифікація української національної термінології, на думку Т. Р. Кияка, перебуває у вигідній ситуації, оскільки може враховувати досвід формування інших національних термінологій у напрямку випрацювання норм і закономірностей розвитку відповідних терміносистем. Учений переконаний у тому, що українська національна термінологія «повинна формуватися з урахуванням трьох чинників: досвіду найпоширеніших мов розвинених країн світу, найперше — мов-продуцентів тієї чи іншої терміносистеми; позитивної практики за останні десятиліття термінологічної школи колишнього Радянського Союзу, яка в багатьох аспектах мала місце, і досвіду українського термінотворення за останні сто років у різних регіонах України та за кордоном» [2, с. 9].

Основою будь-якої національної терміносистеми є питома термінологія, утворена на власному мовному ґрунті. Проте, якою би багатою не була природна мова, при творенні термінів вона «не може обійтися своїми власними ресурсами, тому термінологія багатьох галузей знань різних мов послуговується лексичними та словотворчими засобами високорозвинутих літературних мов» [3, с. 6]. Проблемі запозичень у різних терміносистемах присвячено дослідження В. В. Акуленка [4], Д. С. Лотте [5], Л. О. Симоненко, С. О. Соколової, М. П. Годованої [6], І. М. Кочан [7], І. Р. Процик [8], О. В. Боровської [9] та ін. Запозичена термінологія як невід'ємний складник лексичної системи будь-якої мови, у тому числі й української, може бути представлена трьома групами: а) термінологічні запозичення, основним чинником яких є семантична еквівалентність поняття; б) запозичення, використання яких ускладнює розуміння фахового тексту, з одного боку, а з другого — порушує гармонію власномовного звучання та системи граматичних правил; в) запозичення як чинник інтелектуалізації мови в цілому і наукової зокрема [10, с. 55].

Процеси мовних взаємовпливів і взаємозбагачень є об'єктивним розвитком кожної національної мови, яка бере участь у цих процесах [10, с. 55]. У науковій лексиці співіснують чуже й питоме, інтернаціональне й національне. Перший складник єднає її з міжнародними стандартами, другий виявляє її самобутність, зберігає народний характер. Загальновідомо, що для повноцінного

розвитку термінології важливо дотримуватися рівноваги, оптимального співвідношення цих двох складових, тобто враховувати однаковою мірою як зарубіжні, так і національні традиції [11, с. 3].

Значна кількість запозичень потребує належної нормативної оцінки, адаптації іншомовних елементів до структури української мови, бо перенасиченість запозиченими термінами порушує рівновагу в системі мови й вона втрачає можливість бути універсальним засобом наукового спілкування. На думку дослідників, при оцінюванні запозичень важливо дотримуватися критерію правильності та критерію доцільності [12, с. 161]. В. В. Виноградов зазначав, що «усе нове, що розвивається, все, що підпорядковане внутрішнім законам мовного розвитку; усе, що відповідає мовній структурі, спирається на живі тенденції, на активні процеси в галузі граматики, семантики, слововживання, словотвору», а отже, є виправданим [13, с. 29].

Критерій доцільності використання запозичених терміноодиниць ґрунтується на тому, чи термін вписується в лексико-граматичну систему мови й чи не створено в ній синонімічного відповідника. Тому нерідко дослідники надають перевагу інтернаціональному термінові, паралельно використовуючи й питому українській. Таким чином, іншомовні терміни потрапляють у мову й лишаяються в терміносистемі за умови існування потреби, незаповнених лакун у лексичній системі. Ця потреба зумовлена низкою чинників, які сприяють увіходженню іншомовних слів до відповідної терміносистеми.

Статтю присвячено дослідженню іншомовних запозичень у термінології менеджменту. Маємо на меті з'ясувати причини запозичень, простежити фонетичні, морфологічні та семантичні зміни, яких зазнають іншомовні терміни в процесі освоєння їх українською мовою. Відсутність ґрунтовних наукових досліджень, присвячених вивченню національних та інтернаціональних компонентів в українській термінології менеджменту, співвідношення в ній національного та інтернаціонального визначає актуальність дослідження.

За нашими спостереженнями, на формування термінології менеджменту значний вплив мали позамовні та внутрішньомовні чинники. З-поміж позамовних чинників відзначимо пріоритет англійських учених у наукових дослідженнях з менеджменту. Українська терміносистема менеджменту формувалася й продовжує формуватися на ґрунті терміноодиниць, випрацюваних у наукових дослідженнях англійських учених із проблеми менеджменту. На думку В. І. Пілецького: «Англіцизм, як і будь-яке інше запозичене слово, доречний, якщо він позначає поняття, що з різних причин ще не назване засобами української мови або в ній відсутній рівновартісний відповідник, за наявності ж у мові питомих або запозичених термінів, що прижилися в мові, англіцизми сприяють «вимиванню» власне мовних термінів» [14, с. 52].

Важливе місце відводиться й потребі розмежування понять наукової галузі менеджменту або їхньої спеціалізації. Зокрема, на позначення поняття «договірне тимчасове платне володіння і користування землею, підприємством, основними виробничими фондами, іншим майном на договірних засадах» в українській мові здавна існує термін *оренда*, запозичений з латинської мови [СІС, с. 696]. Із розвитком економічних відносин виникла потреба в конкретизації названого поняття, що спонукало до залучення нових терміноодиниць: *лізинг* — довгострокова оренда основних засобів виробництва, за якої право власності зберігається орендодавцем на той товар, що виробляє орендатор [АМ, с. 26]; *рентинг* — короткострокова (до одного року) оренда машин і обладнання без права їх наступного привласнення орендарем [АМ, с. 43]; *хайринг* — середньострокова оренда машин і обладнання без передачі права власності на товар орендареві [АМ, с. 53]. На основі цього спостерігаємо формування родо-видової групи з гіперонімом *оренда*. Зазначені англійські терміни таким чином конкретизують різновиди оренди: а) за терміном, на який укладається угода; б) за наявністю/відсутністю права передачі орендованої власності орендареві.

Поряд з позамовними чинниками, що впливають на формування досліджуваної терміносистеми, відзначимо й внутрішньомовні причини запозичення іншомовних термінів:

1. Тенденція до інтернаціоналізації термінології. Українська наукова мова формується за міжнародним стандартом, і чимало семантичних прогалів у її терміносистемі заповнюється внаслідок

запозичень, оскільки «інтермовна термінологія є запорукою пришвидшення інтелектуальної інтеграції українських науковців у світовий інформаційний простір» [15, с. 11].

2. Найменування галузевих понять власномовними словами «не може бути нескінченним, поперше, через природну обмеженість лексичних ресурсів кожної мови і, по-друге, тому, що система понять певної галузі не завжди може знайти вдалі позначення в національній мові» [16, с. 413].

3. Заміна громіздкого терміна-словосполуки однослівним запозиченим терміном, напр.: *термінатор-менеджер* — спеціаліст з питань звільнення працівників [ЭСБ, с. 723]; *інжиніринг* — інженерно-консультативні послуги [ЭСБ, с. 258]; *клінч* — ситуація, що зайшла в глухий кут [ЭСБ, с. 294].

4. Потреба в найменуванні нового поняття, явища, зафіксованих у зарубіжній науковій літературі з менеджменту, але таких, які не випрацювані в українській науковій мові. Наприклад: *бенчмаркінг* (англ.) — методика управління, спрямована на поліпшення якості продукції та досягнення переваг у конкурентній боротьбі [ГРЕ, с. 56]; *файолізм* (англ.) — сукупність принципів і правил організації й управління підприємствами, викладених Анрі Файолем ще на початку ХХ ст. [ГРЕ, с. 602]. Українська мова не встигає запропонувати для нової наукової реалії термін-синонім, який би ґрунтувався на національній основі. Таким чином, пріоритет у створенні нової реалії зумовлює пріоритет і в її номінації, що веде до «експортування» назви [12, с. 162]. Система української мови, не маючи змоги освоїти саму предметну реалію, намагається натуралізувати її іншомовну назву.

У процесі освоєння нові терміни зазнають фонетичних, морфологічних, семантичних змін.

Морфологічне освоєння нових запозичень передбачає «їхнє входження до певного лексико-граматичного класу слів (частин мови) мови-реципієнта й набуття у зв'язку з цим відповідних морфологічних і синтаксичних ознак» [17, с. 400]. Наприклад, запозичені з німецької мови терміни: *штраф* у мові-джерелі має форму жіночого роду, українською мовою засвоєне у формі чоловічого роду; *циркуляр*, уживане у формі середнього роду, в українській — у формі чоловічого роду.

Важливим показником адаптації запозичених термінів в українській мові є також семантичне освоєння запозичень — «включення їх в лексико-семантичну систему мови-реципієнта, встановлення різноманітних зв'язків із питомими елементами словника, включення в різноманітні ряди і ланцюги залежностей, що в різних напрямках перетинають словниковий склад мови, про віднесення (належність) нового слова до синонімічного ряду слів із подібним значенням і розмежування його ... з іншими елементами цього ряду; поява в ньому антонімічних опозицій на ґрунті нової мови» [17, с. 402]. Запозичені терміни *директива* (фр. *directive*), *резолуція* (лат. *resolutio*), *циркуляр* (нім. *Zirkular*) виступають у синонімічному ряді з питомими термінами *розпорядження*, *вказівки*.

Виразною тенденцією поповнення сучасних терміносистем новими одиницями є надмірне, часом некритичне використання іншомовних (переважно англійських) термінів за наявності усталених у мові питомих термінів. Кількість таких заступлень зростає, хоча відомо, що «надмірне захоплення іншомовними термінами — це шлях до втрати національної самобутності української мови» [15, с. 13].

Як аспект лексико-семантичної адаптації запозиченого терміна можна також розглядати його здатність утворювати терміни-словосполуки з питомими термінами або загальноживаними словами мови-реципієнта на зразок: *тарифно-кваліфікаційний довідник*, *вибір структури*, *оперативні наради*, *робоча група*, *людські ресурси*, *апарат управління*, *централізація управління*, *ефективність управління*, *теорія гри*, *портфель замовлень*, *функційні керівники*, *функційні повноваження*, *адміністрація підприємства*, *цикл управління*, *адміністративні навички*, *скалярний ланцюг*.

Запозичений термін, закріпившись у терміносистемі, зазвичай під її впливом набуває більшої здатності до семантичної модифікації, ніж питомий термін. Учені пояснюють це явище «незрозумілістю внутрішньої форми, а звідси — відсутністю маркованості та певних натяків чи асоціацій у більшості іншомовних лексем, переважно їхньою однозначністю і термінологічністю, що дає змогу семантично і стилістично модифікувати їхній зміст» [17, с. 337]. Еволюція терміна

виявляється у розширенні (генералізації), звуженні, зміщенні значення слова чи детермінологізації. Зокрема, розширення семантики зазнав термін *адміністрація* (від лат. *administratio* — «управління» < *administro* — «прислугую, допомагаю»), що позначає в термінології менеджменту «організаційну діяльність у сфері управління» [ГРЕ, с. 17]. Унаслідок метонімічного перенесення за схемою «дія → суб'єкт дії» цей термін також уживається зі значенням «посадові особи, персонал, що керує установою, підприємством» [там само, с. 17]. Аналогічно термін *інспекція* (від лат. *inspectio* — «огляд, розслідування» < *inspicio* — «розглядаю, стежу, придивляюсь»), що в термінології менеджменту вживається зі значенням «нагляд за правильністю дій, дотриманням правил, виконанням інструкцій» [ШМ, с. 143], засвідчено також із другим значенням «установа, організація або відділ певної установи, що здійснює інспектування чого-небудь» [там само, с. 143].

5. Переваги запозичених термінів пов'язані з намаганням уникнути полісемії питомих термінів, оскільки «запозичений термін не співвідноситься у свідомості носіїв мови з певними одиницями національної мови» [18, с. 20]. Для запозичених термінів характерна однозначність, відсутність емоційно-експресивних конотацій, вони «позбавлені внутрішньої форми, виключають або роблять мінімальною можливість асоціації термінів зі словами нейтрального словникового складу» [19, с. 157]: *директорат* — *правління, адміністратор* — *керівник*.

6. Використання запозичених термінів може бути пов'язане з їхньою дериваційною продуктивністю. На основі багатьох запозичень у термінології менеджменту формуються термінотворчі гнізда. Наприклад, загальноживане слово *план*, зафіксоване в термінології менеджменту зі значенням «система заходів, спрямована на досягнення мети і виконання завдань» [ШМ, с. 679], є основою творення похідних: *планувати, планування, плановий, плановість, планувальний, бізнес-план, бізнес-планування*. Пор. ще: термін *адміністратор* продукує термінологічний ряд: *адміністраторський, адміністрація, адмініструвати, адміністрування*.

Залежно від характеру процесу запозичення іншомовні лексеми, які входять до складу української термінології менеджменту, поділяємо на прямі та опосередковані запозичення.

До прямих запозичень відносимо терміноодиниці, що їх засвоїла досліджувана терміносистема безпосередньо з мови-продуцента. Зокрема, з англійської: *incorporation* → *інкорпорація, behaviorism* → *біхевіоризм, franchising* → *франчайзинг, controlling* → *контролінг*; з французької: *department* → *департамент*; з латинської: *centralis* → *централізм, formalis* → *формалізм*.

До опосередкованих запозичень належать лексеми, які ввійшли до термінології менеджменту через мову-посередника: *комітет* (франц. *comité* від лат. *committere*), *компанія* (італ. *compagnia* від лат. *cum* і *panis*), *група* (нім. *Gruppe* від італ. *gruppo* від прованс. *grop*), *модель* (фр. *modèle* від італ. *modello* від лат. *modulus*)

Мовами-джерелами прямих та опосередкованих запозичень у досліджуваній терміносистемі є: латинська мова (*адміністратор, бонус, інструкція, інспекція, кондиція, кваліфікація, персоніфікація, компетенція, місія, комунікація, рекламація, централізація, корпорація, комісія, ефект, штат*), грецька (*характеристика, теорія, клімат, прогноз, система, синергія, програма*), англійська (*лідер, менеджмент, рейтинг, інновація, бюджет, холдинг*), французька (*кадри, гриф, інформація, комівояжер, контроль, організація, ресурси, фільтрація, купюра*), німецька (*штандарт, штраф*) тощо.

«Мовна система виробила декілька шляхів освоєння лексики іншомовного походження, тим самим захищаючи свою глибинну структуру від чужорідних елементів, серед них калькування, адаптація та гібридизація» [20, с. 235]. В умовах глобалізації калькування є засобом протидії англомовного тиску. Крім того, перевага калькування, на думку дослідників, «полягає у можливості зробити термін мотивованим, до того ж, якщо нове поняття позначається у мові-донорі словосполучою, калькування є чи не єдиним технічно можливим способом точного й вмотивованого відтворення його засобами рідної мови» [21, с. 11]: *дерево рішень* — англ. *decision tree*, *плинність кадрів* — англ. *turnover of staff*, *білі комірці* — англ. *white-collar workers*, *сині комірці* — англ. *blue-collar workers*, *ланцюг команд* — англ. *chain of command*, *гурток якості* — англ. *quality circle*, *мозковий*

штурм — англ. *brainstorm*, відкрита система — англ. *open system*, високоефективна команда — *high-performance team*, дійсна команда — *real team*.

Іншим способом освоєння іншомовної лексики є гібридизація. Терміни-гібриди утворюються поєднанням питомих і запозичених основ. Найпродуктивнішими з них у термінології менеджменту є такі:

1) однослівні терміни, які виникають унаслідок деривації переважно від іншомовних основ за допомогою питомих словотвірних формантів: *казуїстика* (афікси питомі, корінь — від лат. *casus*), *лідерство* (афікс питомий, корінь — від англ. *leader*), *партнерство* (афікс питомий, корінь — від фр. *partenaire*), *продуктивність* (афікс питомий, корінь — від лат. *productivus*), *динамічність* (афікси питомі, корінь — від грец. *dynamikos*), *адекватність* (афікси питомі, корінь — від лат. *adaequatus*), *ритмічність* (афікси питомі, корінь — від грец. *rhythmiros*), *валентність* (афікс питомий, корінь — від лат. *valentia*), *делегування* (афікси питомі, корінь — від лат. *delegare*), *характеристика* (афікси питомі, корінь — від грец. *charaktēr*), *маневрування* (афікси питомі, корінь — від фр. *manœuvre*);

2) лексеми-композиції з питомих та іншомовних коренями: *керівник-автократ*, *керівник-ліберал*, *керівник-популіст*, *керівник-демократ*, *керівник-формаліст*, *керівник-апаратник*, *продукт-товар*, *магазин-склад*, *підприємство-лідер*, *підприємство-партнер*, *напівфабрикат*, *самоменеджмент*;

3) словосполучення, у яких один компонент відтворює форму оригіналу, а решта калькується за допомогою засобів національної мови (**бейссовський** підхід — англ. *Basik Approach*, нім. *Basik-Zutritt*, фр. *Méthode de Basik*; **горизонтальний** поділ праці — англ. *horizontal division of labour*, нім. *horizontale Arbeitsteilung*, фр. *division horizontale du travail*; рада **директорів** — англ. *Board of Directors*, нім. *Directorsrat*, фр. *conseil des directeurs*; **делегування** повноважень — англ. *delegation of authority*, нім. *Befugnisdeligierung*, фр. *déléguer des pouvoirs*; якість **продукції** — англ. *quality of product*, нім. *Qualität der Produktion*, фр. *qualité du produit*).

Як зазначають дослідники, «номінуючи численні витвори національного інтелекту в науково-технічному просторі, гібридні терміни переконливо й наочно відбивають прогресивну тенденцію до інтернаціоналізації, але в умовах збереження національних особливостей термінологічного фонду» [22, с. 87].

Значну частину термінів у терміносистемі менеджменту становлять інтернаціоналізми. Інтернаціоналізмами, слідом за В. В. Акуленком, вважаємо такі лексеми, які зафіксовано в чотирьох або більше мовах, що відносяться не менше ніж до трьох мовних сімей [1, с. 26]: **директор** — лат. *director*, англ. *director*, нім. *Direktor*, фр. *directeur*, пол. *dyrektor*, ісп. *directore*; **директива** — англ. *directive*, нім. *Direktive*, фр. *directive*, ісп. *directriz*, пол. *dyrektywa*; **інструкція** — англ. *instruction*, нім. *Instruktion*, фр. *instruction*, ісп. *instrucción*, пол. *instrukcja*; **департамент** — англ. *department*, нім. *Departement*, фр. *departement*, ісп. *departemento*, пол. *department*; **премія** — англ. *premium*, нім. *Prämie*, фр. *prime*, ісп. *premio*, пол. *premia*; **програма** — грец. *programma*, англ. *program*, нім. *Programm*, фр. *programme*, ісп. *programa*, пол. *program*.

Аналіз досліджуваного матеріалу дозволив зробити висновок, що запозичення іншомовних терміноодиниць — закономірне об'єктивне явище, яке не має істотних обмежень чи заборон, важливий засіб поповнення української термінології менеджменту. У процесі освоєння нові терміни зазнають графічних, фонетичних, морфологічних та лексико-семантичних змін. На відміну від питомих українських термінів на позначення відповідних понять менеджменту, термінам-запозиченням більшою мірою властиві такі характерні ознаки, як точність, конкретність, однозначність, при цьому вони виявляють і високу словотвірну активність. Усе це сприяє розширенню і збагаченню досліджуваної терміносистеми.

*АМ — Азбука менеджменту: [словник] / [уклад. І. Мальченко, М. Самокиш, О. Ковтун]. — [Б. м.]: [Б. в.], 1993. — 68 с. ВТССУМ — Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. — 1440 с. ГРЕ — Генеза ринкової*

економіки / [за наук. ред. Г. І. Башиянина і В. С. Іфтемічука]. — Л.: Магнолія плюс», 2004. — 688 с. СІС — Словник іншомовних слів / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. — К.: Довіра, 2000. — 1018 с. ШМ — Шейда А. В. Менеджмент: [підручник] / А. В. Шейда. — К.: Знання, 2004. — 687 с. ЄС — Энциклопедический словарь бизнесмена: Менеджмент, маркетинг, информатика / [под ред. М. И. Молдованова]. — К.: Техніка, 1993. — 856 с.

1. Симоненко Л. О. Українська термінологічна лексикографія за роки незалежності: здобутки і прорахунки / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. — К., 2003. — Вип. V. — С. 18–22. 2. Кияк Т. Мовна політика і термінознавство / Т. Кияк // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». — 2004. — № 503. — С. 8–11. 3. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. — К., 2001. — Вип. IV. — С. 3–8. 4. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка. — Х.: Изд-во Харьк. ун-та, 1972. — 215 с. 5. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. — М.: Наука, 1982. — 149 с. 6. Симоненко Л. О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / Л. О. Симоненко, С. О. Соколова, М. П. Годована. — К.: Наук. думка, 1993. — 237 с. 7. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові / І. М. Кочан. — Л., 2004. — 518 с. 8. Проник І. Р. Запозичення та освоєння чужомовної лексики в українській фізичній термінології на зламі ХІХ–ХХ століть / І. Р. Проник // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. — 2003. — Вип. V. — С. 167–169. 9. Боровська В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській галузі фізичної культури та спорту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. Боровська. — К., 2004. — 17 с. 10. Лещук Т. Й. До проблеми термінологічних запозичень у мові науки і техніки / Т. Й. Лещук // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. — 2005. — Вип. VI. — С. 53–56. 11. Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? / П. Селігей // Українська мова. — 2007. — № 4. — С. 16–32. 12. Мазурик Д. Нормативне оцінювання нових слів у сучасній українській мові / Д. Мазурик // Збірник праць і матеріалів на пошану професора І. Ковалика. — Л.: Вид-во Львів. нац. ун-том ім. І. Франка, 2003. — С. 161–165. 13. Виноградов В. В. Задачі советского языкознания / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. — 1962. — № 1. — С. 27–35. 14. Пілецький В. Мовна самобутність терміна / Пілецький В. // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. — 2009. — Вип. VIII. — С. 49–54. 15. Гриценко П. Ю. Українська термінологія і термінографія на етапі розбудови / П. Ю. Гриценко, Л. О. Симоненко // Збірник наукових праць 1-ї наукової конференції «Українська наукова термінологія: стан та перспективи». — К.: Наук. думка. — 2008. — С. 5–16. 16. Малевич Л. Д. Мовна і позамовна детермінованість процесів термінологічного запозичання / Л. Д. Малевич // Наук. записки. Серія «Філологічна». Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Міжкультурна комунікація: мова — культура — особистість». — Острозька академія. — Вип. 14. — 2010. — С. 411–415. 17. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): дис. ... доктора філол. наук: 10. 02.01 / О. А. Стишов — К., 2003. — 597 с. 18. Реформатский А. А. Введение в языкознание: [учебник для филолог. ф-тов пед. ин-тов] / А. А. Реформатский. — Вид. 4, випр. і доп. — М.: Просвещение, 1967. — 542 с. 19. Прохорова В. Н. Об эмоциональности термина / В. Н. Прохорова // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. Сб. науч. тр. — М.: Наука, 1970. — С. 153. 20. Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в сучасному лексиконі: [монографія] / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. — К.: Видавн. Дім Дмитра Бурого, 2008. — 336 с. 21. Шапран Д. П. Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика та прагматика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Д. П. Шапран — Дніпропетровськ, 2004. — 20 с. 22. Онуфрієнко Г. Продуктивний іменник термінологічної деривації / Г. Онуфрієнко // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». — 2004. — № 503. — С. 71–74.